מעמון ומואב ומקרבת את הרחוקים מיתרו דאמר ר' יוחנן בשכר [1]קראן לו ויאכל לחם [א]זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר [2]וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב התם [3]ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם ומעלמת עינים מן הרשעים ממיכה ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחבירו של עדו הנביא דכתיב [4]ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו ושגגתה עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג האדמי ולא נהרג שאול ושלשת בניו ומפני מה לא מנו את אחז אמר ר' ירמיה בר אבא מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם לחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהיה לו בשת פנים מישעיהו שנאמר [5]ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס מאי כובס איכא דאמרי דכבשינהו לאפיה וחלף ואיכא דאמרי [ב]אוכלא דקצרי סחף ארישיה וחלף מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי [ג]אבא אבא לא מזכי ברא דכתיב [6]ואין מידי מציל °אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דר' חייא בר' אבויה [ד]דאמר ר' חייא בר' אבויה כתיב על גולגלתו [של] יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח גולגלתא דהוה קא שדיא בשערי ירושלים וכתיב בה זאת ועוד אחרת קברה ולא איקברא קברה ולא איקברא אמר גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה [7]קבורת חמור יקבר סחוב והשלך וגו' אמר מלכא הוא ולא איכשר לזלזולי ביה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא [ה]חזיתא דביתהו סברא הא דאיתתא קמייתא הוה דהא לא קא מנשי לה שגרא תנורא וקלתה היינו דכתיב זאת ועוד אחרת תניא אמר רבי שמעון בן אלעזר בשביל [8]הטוב בעיניך עשיתי מה אות בשביל [9]מה אות נכרים אכלו על שולחנו בשביל שנכרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו מסייע ליה לחזקיה דאמר חזקיה כל המזמן עובד כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו שנאמר [10]ובניך אשר יצאו ממך [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל [ו][11]וישמח עליהם חזקיה ויראם את (כל) בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב וגו' אמר רב מאי בית נכתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ור' יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להן [12]איכה ישבה בדד אמר [ז]רבא אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל"ף בי"ת מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף בי"ת ישבה בדד אמר [ז]רבא אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה אני אמרתי [13]וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם העיר רבתי עם אמר [ז]רבא אמר רבי יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהו להם בנים הרבה היתה כאלמנה [ח]אמר רב יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה רבתי בגוים שרתי במדינות אמר [ז]רבא אמר רבי יוחנן כל מקום שהן הולכין נעשין שרים לאדוניהן ת"ר מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם

א"ל

עמון ומואב. קרובין לישראל שבאו מלוט בן אחי אברהם ורחקן המקום שלא יבאו בקהל. ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לארץ ישראל ומדין רחוקים להם היו: **וישבו בלשכת הגזית ממשפחות סופרים.** והאי קרא מפרש ליה כולי בסיפרי(ט) בפרשת ויאמר משה לחובב: **המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב.** וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני קיני חותן משה ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' [וגו'] יען אשר שמעתם [על] מצות [יהונדב] אביכם [וגו'] לא יכרת איש ליונדב בן רכב [עומד] לפני כל הימים ואמרינן בסיפרי(י) אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר: **ממיכה.** דאמרינן לעיל [קג:] הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים: **ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו של עדו הנביא.** דעדו הנביא נתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שהעמיד בו ירבעם צלמים דכתיב (במ"א יג) והנה איש האלהים בא מיהודה וגו' ויאמר מזבח מזבח ומפרש בסדר עולם דהיינו עדו הנביא ובא נביא השקר והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על מצות הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל והאכילו ובזכות שהאכילו שרתה עליו שכינה שנאמר [שם] ויהי דבר ה' אל האיש הנביא אשר השיבו להאכילו אצלו: **ושגגתה עולה זדון.** שהרי מצינו ביהונתן ששגג ולא הלוהו לדוד שתי ככרות ונענש דאמר רב יהודה וכו': **לווהו.** לשון לויה: **לא נהרגה נוב.** שלא היה צריך דוד לשאול לחם מכהני נוב ולא היה דואג מלשין עליהם: **ולא היה שאול נהרג.** על אותו עון: **שמוטל.** דאביו יותם ובנו חזקיה: **ושאר.** מישראל ששבו להיות בניך ותלמידיך וכל מי שישוב לביתך דהיינו תלמידיו כדמתרגמינן ושאר' דלא חטאו ודתבו חטיאי תלמידוהי: **מאי כובס דכבשינהו לאפיה.** שכבש את פניו והיה מתבייש מפני ישעיה: **כובס.** כמו כובש: **אוכלא דקצרי סחף אריסיה.** כלי מנוקב של כובסין שמזלפין בו מים על הבגדים ואותו כלי הפך אחז על ראשו כדי שלא יכירו ישעיה שהיה מתבייש [ממנו]: **יאשיהו.** בן אמון: **חזקיהו.** אבי מנשה: **[ברא מזכה אבא וכו'].** יאשיה מזכה אמון אביו ולא חזקיה מנשה בנו דכתיב אין מידי מציל ודרשינן ליה בהגדה(כ) אין אברהם מציל וכו': **השתא דאתית להכי.** דברא מזכה לאבא: **אחז נמי.** לא תימא דכבשינהו [לאפיה] אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנאוהו: **מפני מה לא מנו את יהויקים.** באותן שאין להם חלק [לעוה"ב]: **משום דר' חייא בר אבויה.** שנתכפר על שלא ניתן לקבורה. וכל הני מפני מה לא מנו לא בעי אלא מהנך דהוו רשעים גמורים כדחשיבנא להו לעיל [קג:] אחז חתם את התורה וכו': **[זאת ועוד כו'.** נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה]: **פרידא.** כך שמו(ל): **סיפתא.** ארגז: **בשביל הטוב מה אות.** בשביל חזקיה [ששיבח את עצמו דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרם לו שאמר מה אות כי אעלה בית ה' ששאל אות מהקב"ה שעבירה גוררת עבירה: **אכלו נכרים על שולחנו.** אותם ששלח לו מרודך בלאדן ספרים ומנחה על ידם: **ומשמש עליו.** כגון חזקיה דאמרינן לקמן אשתו השקתה עליהם: **גורם גלות.** דכתיב וישמח עליהם חזקיהו ויראם את (כל) בית נכתה וכתיב בתריה ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: **אשתו השקתה עליהם.** היא עצמה מוזגת להם. והיינו בית נכתה לשון מנכה על שם צלע שנפחתה מן האדם וממנה נבראת אשה: **בית גנזיו.** והכי מתרגמינן(מ) בית גניזוהי. ומנחם פתר במחברתו לשון סממנים כמו (בראשית לז) נכאת וצרי ולוט: **זין אוכל זין.** כגון פרזלא דשליט בפרזלא(נ): **איכה.** ל"ו בגימטריא: **ל"ו כריתות.** בכריתות (דף ב.) חשיב להו: **לקו בא"ב.** שכל מגילת איכה סדורה באלפא ביתא: **בטח בדד.** שיושבין יחידים ואינן מתיראין לא מן הנכרים ולא מן חיות רעות: **רבתי עם.** עם שמתרבה והולך יותר משאר עם: **קטנה לגדול.** ש"ז של קטן אינו מבושל ואינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך משיאין גדולה לקטן כדי לכשתהא זרעו [מבושל] קולט מהר וקטנה לגדול כדי שיהא שכבת זרעו קולט מהר ולא קטנה לקטן ששוהין להוליד. ולא קטן וקטנה ממש אלא שעומדין על פרקן וראויין הם להוליד ומיהו אין זרע שלהם מבושל כל כך:

אחד

מסורת הש"ס

א) [לקמן קו. ע"ש סוטה יא. ע"ש], ב) [גירסת ערוך בערך אבל אוכלא וכתיב על לב שני פירושים ע"ש], ג) [עי' תוספות סוטה י: ד"ה דאתי], ד) לעיל פב. ע"ש, ה) נ"א אתיא דביתהו חזיתא נפקא אמרה להו לשיבבתה אמרי לה ההיא כו', ו) [במלכים איתא וישמע ובישעיה לט כתיב וישמח], ז) [נ"ל רבה], ח) [תענית כ.], ט) [בהעלותך י כט], י) [שם], כ) [ספרי האזינו לב לט], ל) בע"י במקום כה"ד: זקינו דר' פרידא הוא ר' חייא בר אבויה, מ) [בית נכתה מ"ב כ], נ) [לעיל צו:],

גליון הש"ס

גמ' אין אברהם מציל. עי' יומא לח ע"ב בתוס' ישנים ד"ה מעשה:

מוסף רש"י

יושבי יעבץ. תלמידי יעבץ, יעבץ אדם גדול בתורה היה, כדכתיב (דהי"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (סוטה יא. ע"פ תמורה טז.). **תרעתים.** מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני, ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים (סוטה שם). **שמעתים.** ששמעו מצות אביהם, דבבני יונדב בן רכב משתעי קרא, והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקינים (שם). **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות, כדכתיב (ירמיה לה) ונשב באהלים, וקרי להו משפחת סופרים, דהיינו סנהדרין, וכן תרעתים זקני שער (שם). **אוכלא דקצרי.** נכנע אחז לפני ישעיה ושם על ראשו אוכלא דקצרי, כפה עליו כלי, פי' כלי מנוקב של כובסים שמזלפין בו מים על הבגדים (ישעיה ז ג). **זקנו דרבי פרידא.** הוא ר' חייא בר אבויה (לעיל פב.). **קבורת חמור.** מושלך ברחובות (שם). **ולא אלמנה ממש.** דהא לא כתיב אלמנה אלא היתה כאלמנה, כאשה העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועתיד לחזור (תענית כ.).

תורה אור

1. וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם: שמות ב כ
2. וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׂוּכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחַמַּת אֲבִי בֵית רֵכָב: דברי הימים א ב נה
3. וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עֲרָד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם: שופטים א טז
4. וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל הַשֻּׁלְחָן וַיְהִי דְּבַר יְיָ אֶל הַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ: מלכים א יג כ
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְשַׁעְיָהוּ צֵא נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס: ישעיהו ז ג
6. רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל: דברים לב לט
7. קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ מֵהָלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָם: ירמיהו כב יט
8. אָנָּה יְיָ זְכָר נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל: מלכים ב כ ג
9. וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל יְשַׁעְיָהוּ מָה אוֹת כִּי יִרְפָּא יְיָ לִי וְעָלִיתִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית יְיָ: מלכים ב כ ח
10. וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל: מלכים ב כ יח
11. וַיִּשְׁמַע עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתֹה אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֵת שֶׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת בֵּית כֵּלָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מֶמְשַׁלְתּוֹ: מלכים ב כ יג

וַיִּשְׂמַח עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת בֵּית נְכֹתוֹ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֵת הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת כָּל בֵּית כֵּלָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מֶמְשַׁלְתּוֹ: ישעיהו א א

12. אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס: איכה א א
13. וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ טָל: דברים לג כח

א"ל אחד מהם לחבירו גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד ישראל ואחד נכרי אמר להן [שבאי] עם קשה עורף מאין אתם יודעין אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת מצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראל נכרי נפנה א)לדרך וישראל נפנה לצדדין רדף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקן על ראשן והביאן לביתן ועשה להן סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהן הולכים נעשין שרים לאדוניהם ופטרן [והלכו] לבתיהם לשלום [1]בכה תבכה בלילה שתי בכיות הללו למה אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני בלילה על עסקי לילה שנאמר [2]ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא ב)אמר רבה א"ר יוחנן אותו ג)(היום) ליל ט' באב היה אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו [1]ודמעתה על לחיה אמר ד)רבא אמר ר' יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה שנאמר [3]אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה [4]היו צריה לראש אמר ד)רבא אמר רבי יוחנן [א] ה)כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר [א] [5]כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים אמר ד)רבא אמר ר' יוחנן כל המציק לישראל אינו עיף [6]לא אליכם כל עוברי דרך אמר ד)רבא אמר ר' יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כל עוברי דרך אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאילו בסדום כתיב [7]וה' המטיר על סדום ואילו בירושלים כתיב [8]ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו' [ב] וכתיב [9]ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר אמר ד)רבא אמר ר' יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאילו בסדום כתיב [10]הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' ואילו בירושלים כתיב [11]ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן [12]סלה כל אבירי ה' בקרבי כאדם שאומר לחברו נפסלה מטבע זו [13]פצו עליך פיהם אמר ד)רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם [14]אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו אמר ד)רבא אמר ר' יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות מי מנאן אמר רב אשי אנשי כנסת הגדולה מנאום אמר רב יהודה אמר רב בקשו עוד למנות אחד באה ו)דמות דיוקנו של אביו (א) ונשטחה לפניהם ולא השגיחו עליה באה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאה בת קול ואמרה להם [15]חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה שנה לפני מלכים יתיצב [בל יתיצב] לפני חשוכים ולא השגיח עליה יצאה בת קול ואמרה [16]המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו' ז)דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעולם הבא שנאמר [17]לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי לי גלעד [ג] ח)(ולי מנשה) זה אחאב שנפל ברמות גלעד מנשה כמשמעו אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים יהודה מחוקקי זה אחיתופל דקאתי

אחד. מן הנשבים לחברו: **גמל.** זו שמהלכת לפנינו סומא וכו': [**מצד שרואה.** שאינה אוכלת פעמים מצד ימין ופעמים מצד שמאל כבהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן אלא מצד שרואה אוכלת]: **יין מטפטף ושוקע.** בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מצד אחד שקועין ומצד אחר הטיפין של שמן שצפים: **נפנה לצדדין.** שכן דרך ישראל להיות צנוע: **רדף.** השבאי דרך הגמל והמנהיג ומצא כדבריהם. ואמרו ט)אותם יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קלסתר מלך אשקנ"ק בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למגמת פניו של אותו קלסתר של מלך שזנות הולידו: **על עסקי לילה.** לפי שבכו אותו לילה בכיית חנם: **קולו נשמע.** יותר מביום כדאמרינן בעלמא (יומא דף כ.) מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב בכה תבכה בלילה כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה ואף על פי כן אין מנחם לה: **כוכבים ומזלות בוכים.** שנכמרו רחמים עליו: **בוכה כנגדו.** מתוך שנשמע בהדיא מרכך לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו: **ריסי עיניו.** שער שבגבת העין היה נופל ונכפל על העין מרוב דמעות: **אלי.** קוננו. קינה י) מתרגמינן אליא: **על בעל נעוריה.** שבוכה תמיד ומלויה דמעות: **על לחיה.** לשון לחות ונערות כגון לח ויבש: **מכאן לקובלנא מן התורה.** כשאדם מודיע צערו לאחר צריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים חוזרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום ניחוש. ל"א לקובלנא כשיש לו צרה יודיענה לרבים קובלנא צעקה. ל"א נגד כ) דמתרגמינן קבל כאדם שאומר לחברו לא כנגדך אני אומר: **וירדנה.** ושרף אותה והיינו עשאוני כעוברי דת שדנני באש כסדום: ל)**לא אליכם.** נביא היה מתנודד על החורבן כאילו באה עליו צרה ומהפכה לאחרים ואומר להם לישראל לא תהא לכם צרה כזו. כמדומה לי נביא היה מדבר כנגד בני משה או כנגד י' השבטים שלא הגלה נבוכדנצר: **וירדנה.** לשון שבירה כמו (במדבר כד) וירד מיעקב כאדם המושל בחברו להלקותו ולשברו: הכי גרסינן **ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום** **וכי משוא פנים יש בדבר.** והואיל וישראל רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום. לשון אחר וכי משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב וה' המטיר הוא בעצמו והכא כתיב שלח על ידי שליח: **מדה יתירה.** לטובה דבירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזומנת חברתה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואילו בסדום כתיב יד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שלא נהפכו. לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו אוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו בסדום כתיב גאון שבעת לחם שלא טעמו טעם עוני הא למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה משוא פנים בדבר: **סלה.** לשון מסלה כלומר כל האבירים פסלם הקב"ה ועשאם פסולים וכבושים כמסלה זו והיינו דמיא למטבע שנפסל ואין לו תקנה: **מפני מה הקדים פ"א לעי"ן.** ברוב האלפא ביתא שבאיכה: **מפני מרגלים.** שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין: **טועם טעם לחם.** שהכותים מ) מוצאים טעמם בלחמם של ישראל שהנאה הוא להם כשגוזלין אותן: **אלו הדיינין.** מטה משפט בשביל עוונותיהם היו לחם עמי למאכל אויביו: **מלמדי תינוקות.** שעושין מלאכתן רמיה: **מי מנאן.** להנך מלכים והדיוטות דקתני במתני' אין להם חלק: **עוד אחד.** שלמה: **דיוקנו.** של דוד אביו נשתטח לפניהם שלא למנותו עמהם: **בל יתיצב לפני חשוכים.** בגיהנם: **לפני מלכים יתיצב.** בגן עדן ולא לפני חשוכים: **המעמך ישלמנה.** וכי עליכם לשלם תשלומי עונשו לאדם שאתם נמאסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעולם הבא: **כי אתה תבחר ולא אני.** וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא בי הדבר תלוי: **דורשי רשומות.** דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת היו אומרים שכולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב: **לי גלעד ולי מנשה.** עלי לסבול עונש כדי שיהו הם זוכים: **מנשה כמשמעו.** מנשה בן חזקיהו: דקא

תורה אור

1. בְּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין לָהּ מְנַחֵם מִכָּל אֹהֲבֶיהָ כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים: איכה א ב
2. וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: במדבר יד א
3. אֱלִי כִּבְתוּלָה חֲגֻרַת שַׂק עַל בַּעַל נְעוּרֶיהָ: יואל א ח
4. הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי יְיָ הוֹגָהּ עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר: איכה א ה
5. כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם: ישעיהו ח כג
6. לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל עֹבְרֵי דֶרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְיָ בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: איכה א יב
7. וַיְיָ הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְיָ מִן הַשָּׁמָיִם: בראשית יט כד
8. מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל הַיּוֹם דָּוָה: איכה א יג
9. וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת עַמִּי מֵחַטַּאת סְדֹם הַהֲפוּכָה כְמוֹ רָגַע וְלֹא חָלוּ בָהּ יָדָיִם: איכה ד ו
10. הִנֵּה זֶה הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ גָּאוֹן שִׂבְעַת לֶחֶם וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה: יחזקאל טז מט
11. יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר בַּת עַמִּי: איכה ד י
12. סִלָּה כָל אַבִּירַי אֲדֹנָי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת בַּת יְהוּדָה: איכה א טו
13. פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם כָּל אוֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחַרְקוּ שֵׁן אָמְרוּ בִּלָּעְנוּ אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינֻהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ: איכה ב טז
14. הֲלֹא יָדְעוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יְיָ לֹא קָרָאוּ: תהלים יד ד
15. חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים: משלי כב כט
16. הֲמֵעִמְּךָ יְשַׁלְּמֶנָּה כִּי מָאַסְתָּ כִּי אַתָּה תִבְחַר וְלֹא אָנִי וּמַה יָּדַעְתָּ דַבֵּר: איוב לד לג
17. לִי גִלְעָד וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי: מוֹאָב סִיר רַחְצִי עַל אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת הִתְרוֹעָעִי: תהלים ס ט-י

מסורת הש"ס

א) [פי' שהנכרי נפנה בדרך אצל בהמתו וישראל מסתלק לצדדים כך איתא בפי' הר"ש טהרות פ"ד מ"ה], ב) [תענית כט. סוטה לה.], ג) [נ"ל הלילה], ד) [נ"ל רבה], ה) גיטין נו: ע"ש [עי' תוספות חגיגה יג: ד"ה שלא יאמרו ביד אומה שפילה מסר את בניו כלומר קודם שמיצר כבר נעשה ראש], ו) [פי' נכון במאמר הלזה תמצא בשל"ה למסכת פסחים קעב.], ז) [עי' פירש"י ברכות כד. ד"ה דורשי וכו'], ח) [בע"י ליתא וכצ"ל], ט) [עי' בערוך ערך קלסטרא א' איתא הגירסא שהיא לפנינו בגמרא דהכא ואז תבין דברי רש"י הללו], י) [ירמיה ז], כ) [שמות י], ל) [נ"ל לפני ד"ה מכאן], מ) בס"א: שאומות העולם,

הגהות הב"ח

(א) גמרא דיוקנו של אביו ונשתטחה לפניהם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שנא' כי לא מועף. נמחק תיבת שנאמר: [ב] שם וכתיב ויגדל. נמחק תיבת וכתיב: [ג] שם בסוף ולי מנשה. נמחקו ב' תיבות הללו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] בגמרא כל המיצר לישראל נעשה ראש שנא'. מלת שנאמר נמחק:

לעזי רש"י

אשקנ"ק [אישקנצו"ן]. מלצר, שר המשקים.

מוסף רש"י

דורשי רשומות. קשרים וסתומים הכלולים בתורה (ברכות כד.).

דקאתי מיהודה מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה [1]מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנאמר [2]אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר [3]אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן [4]איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב [5]דוד עבדי [6]נבוכדנצר עבדי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקב"ה וקראו עבדו [א]עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי [7]והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם [ב]אמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן [8]ויסרו למשפט אלהיו יורנו אמר רבה בר בר חנה אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו: ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: בלעם [ג]בלא עם דבר אחר בלעם שבלה עם בן בעור שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתים דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב [9]בן בעור וכתיב [10]בנו בעור אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא [ד]אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא [ה]ר"א אומר [11]ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו פושעי עובדי כוכבים [ו]דברי ר"א [א] אמר לו ר' יהושע וכי נאמר [ז]בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו אמר [12]תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו [13]הנני הולך לעמי [14]וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין להיכן אזול כיון דאמר להו [15]לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר אמרו כלום יש אב ששונא את בנו אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב [16]לא תלך עמהם ולבסוף כתיב [17]קום לך אתם אמר רב ששת חוצפא [ח]מלכותא בלא תאגא היא דכתיב [18]ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו' [ט]א"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [19]וילך שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר [20]שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר שתום העין קוסם באמתו היה כתיב הכא [21]נופל וגלוי עינים וכתיב התם [22]והנה המן נופל על המטה וגו' איתמר מר זוטרא אמר קוסם באמתו היה מר בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מ"ד קוסם באמתו היה כדאמרן ומ"ד בא על אתונו היה כתיב הכא [י]א[23]כרע שכב וכתיב התם [24]בין רגליה כרע

דקא אתי מיהודה. דקאמר לו דוד [כ] ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא לאחיתופל מיודעי [ל] קרובי שהיה משבט יהודה כדוד: **מואב סיר רחצי.** דוד דקא אתי ממואב: **סיר רחצי.** גחזי שסר ונצטרע על עסקי רחיצה: **על אדום אשליך נעלי.** אנעיל אותם בגן עדן: **אם יבא דוד שהרג את הפלשתי.** ויצעק לפניך על שאתה נותן חלק לדואג ואחיתופל לעוה"ב מה אתה עושה להפיס דעתו שהם היו שונאין אותו: **אמר להם עלי.** לפייסן ולעשותן ריעים ואהובים זה לזה והיינו התרועעי לשון ריעות: **ושמואל אמר.** מאי תשובה נצחת כה"ג [באו] עשרה בני אדם וכו': **עבד שמכרו רבו.** ומאחר שמכרנו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשנו מעליו יש לו עלינו כלום: **מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי.** שקראו לאותו רשע עבד כמו שקראו לדוד דכתיב בסוף ירמיה (מג) הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי לא מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה לנבוכדנצר לפיכך הקדים הקב"ה וקרא עבדי לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשובה: **עבד למי נכסים למי.** כלומר נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא יצאתם מרשותי: **והעולה על רוחכם היה לא תהיה.** כל מה שאתם סבורים לא יהיה: **כל כי האי ריתחא.** מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוך עליכם שיגאלנו בעל כרחנו וימלוך עלינו: **א"ר אבא בר כהנא.** היינו תשובה נצחת דאמרו ליה אלהים יורנו שאין אנו יכולין ליסר אותו: **בלא עם.** שאין לו חלק עם עם: **שבלה עם.** שבלבל ישראל בעצתו שהשיאו לבלק כדבעינן למימר לקמן [קו.] והפיל מהם כ"ד אלפים [מ]: **בעור שבא על בעיר.** שבא על אתונו כמו בהמה דמתרגמינן בעיר [נ]: **תנא הוא בעור.** אביו של בלעם הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי: **אחת בימי יעקב.** שרדף אחריו ובקש לעקור הכל: **ואחת בימי שופטים.** לאחר מיתת יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים: **בנו בעור.** משמע דבעור בנו של בלעם היה: **בנו הוא.** לבלעם בנביאות שבלעם גדול מאביו היה בנביאות: **הא שאר נכרים אתו.** כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין דבלעם שהיה נכרי בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר נכרים יש להם חלק: **מתניתין מני וכו'.** א"ל ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאולה [ס]בכל הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב כל גוים שכחי אלהים לא משמע אלא אותן השוכחים אלוה כגון בלעם [ושכמותו][ע] אבל אחריני אתו כדאמרינן בריש פרקין (דף צא:) ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם לעולם הבא: **מאי נינהו כל גוים שכחי אלהים.** דמשום [פ] הכי בורר הקב"ה הרשעים שבהם ונותן אותם בגיהנם ואין להם חלק לעתיד אבל השאר יש להם חלק: **ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו.** שאין לו חלק לעתיד: **תמות נפשי מות ישרים.** אם ימות מיתת עצמו תהא אחריתי כמוהו דודאי יש לו חלק עמהם: **ואם לאו.** דלא ימות אלא יהרג הנני הולך לעמי לגיהנם: **לא היה להם שלום.** דכתיב המכה את מדין בשדה מואב: **צהובין.** כעוסין כאדם שכועס פניו צהובין: **כרכושתא.** חולדה: **כרכושתא ושונרא.** אין להם שלום מעולם: **ביש גדא.** מזל רע: **כלום יש אב ששונא את בנו.** שהוא סבור שיאמר לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו פה [הלילה]: **חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני.** דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר לשלוחי בלק [צ]לינו פה שאמר לו הקב"ה בתחילה לא תלך והדר אמר לך: **מלכותא בלא תגא.** כלומר שררה גדולה ואינו חסר אלא כתר מלכות: **אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה קשים ממני.** כלומר איני גדול מהם אלא משיחת מלכות: **שפי.** כמו (חולין דף נד:) בוקא דאטמא דשף מדוכתיה: **שפיפון.** משמעו שתים: **שתום העין.** שתום פתוח כמו שתומו ניכר [ק] כלומר עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה והכי נמי מתרגמינן דשפיר חזי. אית דמפרשי שתום כמו סתום ולאו מילתא היא: **קוסם באמתו.** כגון מעלה בזכורו: כרע

מסורת הש"ס

א) [לעיל לא. מגילה טו.], ב) ר"ה לג:, ג) [גיר' הערוך בלע עם פי' שיען עלות לבלע עם ישראל ד"א בלעם בלא עם פי' שאין לו חלק עם ישראל. ערך בלע], ד) [בס"א נוסף: שאר גוים], ה) [תוספ' פי"ג], ו) [בס"א: אלו אומות העולם], ז) [ילקוט ליתא אכן בע"י איתא ככל וגיר' זו נראה נכונה ודע דבתוספתא פרק י"ג תניא להך פלוגתא דר"א ור' יהושע בנוסחא אחריני ע"ש על נכון], ח) [לעיל לט:], ט) [סוטה י.], י) [כל העובר על הפסוקים יראה דהך קרא כרע שכב דכתיב בפרשת בלק כ"ד פסוק ט' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו בשבח לישראל נאמרה כדמפרש בתרגום ורש"י וכן בברכות יב: וע"ש דאין לענין כרע שכב שום שייכות לבלעם כלל ומצוה לתקן ולהסביר ועמ"ש בתקוני כלי שרת.] כ) [תהלים נה], ל) [לקמן קו:], מ) [במדבר כה], נ) [בראשית מה], ס) [צ"ל ככל], ע) בס"א: ויש ושכמותם, פ) בדפו"ר ליתא: דמ"מ בורר, צ) [בקרא דהכא לא כתיב כך ואולי כוונת רש"י על המכוון דכתיב כ"ב פסוק י"ט שבו נא בזה גם אתם הלילה], ק) [ע"ז סט: וע"ש ברש"י סט. ד"ה ותיגוב],

הגהות הגר"א

[א] גמ' כתיב הכא כרע שכב. נמחק ב' תיבות כרע שכב וצ"ב נופל:

מוסף רש"י

וילך שפי. אשלוייסי"ש, כמו (חולין מג:) דשף מדוכתיה (סוטה י.). **שפיפון.** שפייה כפולה (שם). **שתום העין.** ולא אמר שתום העינים (במדבר כד ג).

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ' י"א מהלכות עדות דין י ופ"ג מהל' תשובה דין ה]:

תורה אור השלם

1. מַדּוּעַ שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַםִ מְשֻׁבָה נִצַּחַת הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית מֵאֲנוּ לָשׁוּב:
ירמיהו ח ה

2. אֲבוֹתֵיכֶם אַיֵּה הֵם וְהַנְּבִאִים הַלְעוֹלָם יִחְיוּ:
זכריה א ה

3. אַךְ דְּבָרַי וְחֻקַּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת עֲבָדַי הַנְּבִיאִים הֲלוֹא הִשִּׂיגוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּשׁוּבוּ וַיֹּאמְרוּ כַּאֲשֶׁר זָמַם יְיָ צְבָאוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כִּדְרָכֵינוּ וּכְמַעֲלָלֵינוּ כֵּן עָשָׂה אִתָּנוּ:
זכריה א ו

4. כֹּה אָמַר יְיָ אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשַׁי אֲשֶׁר מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם: ישעיהו נ א

5. וְעַתָּה עֲשׂוּ כִּי יְיָ אָמַר אֶל דָּוִד לֵאמֹר בְּיַד דָּוִד עַבְדִּי הוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וּמִיַּד כָּל אֹיְבֵיהֶם:
שמואל ב ג יח

6. וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי וְשַׂמְתִּי כִסְאוֹ מִמַּעַל לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמָנְתִּי וְנָטָה אֶת שַׁפְרִירוֹ עֲלֵיהֶם:
ירמיהו מג י

7. וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן:
יחזקאל כ לב

8. וְיִסְּרוֹ לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ: ישעיהו כח כו

9. וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ לִקְרֹא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי:
במדבר כב ה

10. וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן:
במדבר כד ג

11. יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל גּוֹיִם שְׁכֵחֵי אֱלֹהִים: תהלים ט יח

12. מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ:
במדבר כג י

13. וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אִיעָצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:
במדבר כד יד

14. וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק:
במדבר כב ז

15. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְיָ אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם:
במדבר כב ח

16. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא:
במדבר כב יב

17. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: במדבר כב כ 18. וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמָשׁוּחַ מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קָשִׁים מִמֶּנִּי יְשַׁלֵּם יְיָ לְעֹשֵׂה הָרָעָה כְּרָעָתוֹ: שמואל ב ג לט
19. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֵה יְיָ לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי: במדבר כג ג 20. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:
בראשית מט יז 21. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: במדבר כד טז 22. וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ: אסתר ז ח 23. כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר: במדבר כד ט 24. בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין
רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד: שופטים ה כז